

FIM-inbreng voor het Commissiedebat Ruimtelijke Ordening 2 oktober 2024

Deze inbreng staat in relatie tot de agendapunten 6, 15 en 20

30 september 2024

Geachte leden van de vaste commissie Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening,

In een gezamenlijke brief hebben drie maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met het verleden (FIM), het heden (Kunsten '92) en de toekomst (Federatie Ruimtelijke Kwaliteit) toegelicht dat het behouden en versterken van de omgevingskwaliteit essentieel is voor een toekomstbestendig Nederland (zie bijlage 1).

Ons erfgoed- waaronder ook historische watersystemen en cultuurlandschappen- biedt fundamentele handvatten om de juiste afweging te maken over de verdeling van de schaarse ruimte in ons land. Graag schetsen wij nog twee aanvullende perspectieven over de meerwaarde van erfgoed voor de ruimtelijke ordening van ons land:

1) Zet duidelijker in op herbestemming en transformatie van bestaande bouw

De opgave is duidelijk: Nederland heeft snel behoefte aan meer duurzame en betaalbare woningen. Maar de strijd om de ruimte woedt voort. Veel beoogde bouwlocaties hebben nadelen vanwege de stikstofproblematiek, aantasting van natuurgebieden en dure investeringen in infrastructuur. Bovendien blijkt uit recent onderzoek van het PBL dat de 'straatje erbij'-aanpak slechts 50.000 woningen oplevert.¹ Als je de mogelijkheden voor kleinschalige uitleg afzet tegen de aantallen die met herbestemming en transformatie van bestaande bouw zijn te behalen, dan moge duidelijk zijn waar beleidsinzet en stimuleringsregelingen zich op moeten concentreren. Dat zijn de inbreidingslocaties. Het PBL (2016) heeft daarnaast berekend dat de transformatiepotentie vanuit de onderbenutting van ruimte in bestaand bebouwd gebied ligt in een bandbreedte van 240.000 tot 540.000 woningen tot het jaar 2050.² Dit zijn plekken met een geschiedenis, waaronder monumenten maar ook karakteristieke gebouwen die weliswaar geen beschermde status hebben, maar wel zorgen voor de regionale identiteit. Daarom ziet een brinkdorp op de zandgronden in Drenthe er wezenlijk anders uit dan een lintdorp in het Hollandse veengebied.

Wij zijn verheugd met de voornemens op dit onderwerp in het regeerprogramma van het kabinet Schoof, zoals het maken van aanvullende regionale afspraken in WoonDeals over het beter benutten van bestaande gebouwen en de bijbehorende omgeving.

FIM en haar achterban kunnen het Rijk helpen om herbestemming en transformaties een hogere prioriteit te geven bij de aanpak van de woningopgave.³ Betrek de erfgoed- en monumentensector bij de aangekondigde Woontop.

>> FIM vraagt uw Kamer de minister van VRO te verzoeken om onze sector en achterban uit te nodigen voor de aangekondigde Woontop en hierover met de FIM in gesprek te gaan.

De erfgoed- en monumentensector kan beter betrokken worden bij de realisatie van de kabinetsvoornemens op het gebied van herbestemmen en transformatie. Gebruik onze expertise bij dit belangrijke thema. Een meer intensieve interdepartementale samenwerking met OCW en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en het Nationaal Restauratiefonds (NRF) is hiervoor zeer wenselijk.

>> FIM vraagt uw Kamer de minister van VRO te verzoeken om bij de aanpak van de woningopgave het ministerie van OCW en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed beter te betrekken. Bijvoorbeeld door het opstellen van gezamenlijke programma's die expertise en uitvoering bundelen.

¹ <https://www.pbl.nl/system/files/document/2024-09/pbl-2024-straatje-erbij-5497.pdf>

² <https://www.pbl.nl/publicaties/transformatiepotentie-woningbouwmogelijkheden-in-de-bestaande-stad>

³ <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/documenten/rapporten/2022/09/05/rapportage-transformatie-in-cijfers-heden-verleden-en-perspectief-juli-2022>

2) Benut erfgoed en cultuurhistorische kennis voor de water en bodemopgave

Onze voorouders worstelden ook al met de vele uitdagingen die het leven in een grote Europese rivierdelta met zich meebracht. Zij bedachten allerlei slimigheden en maatregelen om met de natuurlijke systemen om te gaan. Heden ten dage zien gemeenten, provincies, waterschappen en boeren zich steeds vaker gesteld voor ruimtelijke opgaven die niet alleen door middel van techniek en ingenieurskunst kunnen worden opgelost. Zij zoeken naar lange termijn oplossingen waarbij de mens zich opnieuw moet gaan verhouden tot de natuurlijke systemen en bodemgesteldheid.

Uitgerekend erfgoed kan hierbij van pas komen. In erfgoed en cultuurhistorie zit kennis – en die kennis is soms vergeten – over eeuwenoude systemen, technieken, bouwwerken en structuren die we kunnen inzetten om onze huidige en toekomstige leefomgeving in te richten.

Het [programma Erfgoed Deal](#) levert inspirerende voorbeelden van projecten waarbij erfgoed en historische landschapsstructuren oplossingen bieden om onze leefomgeving klimaatbestendig te maken. Om één sprekend voorbeeld te noemen: rondom Eindhoven wordt op bepaalde plekken bij oude watermolens het landschap dusdanig heringericht – gebruik makend van het eeuwenoude, maar vergeten watermolenlandschap bestaande uit vijvers, stuwen, molengangen en vloeivelden – zodat het grote hoeveelheden water kan stuwen en vasthouden. Middeleeuwse watermolenlandschappen helpen hiermee het Waterschap de Dommel in zijn taak om de leefomgeving klimaatbestendig in te richten. Kijk op www.erfgoeddeal.nl/projecten/water-en-bodem voor meer inspirerende voorbeeldprojecten.

FIM is als een van de maatschappelijke partners betrokken bij het programma Erfgoed Deal. Het programma loopt tot en met eind 2025. Gelet op de meerwaarde van erfgoed voor een ‘water en bodem gestuurde’ ruimtelijke ordening van ons land, is het van groot belang dat dit programma verlengd wordt. Omdat in Erfgoed Deals integraal gewerkt wordt aan belangrijke opgaven op het gebied van wonen, werken, landbouw en natuur, infrastructuur en energie, is interdepartementale financiering vanuit de ministeries LNV, IenW, KGG, EZ en BZK goed voor te stellen. Door ministerieel de krachten te bundelen kan er met minder geld en minder capaciteit hetzelfde, zo niet meer bereikt worden!

>> FIM vraagt uw Kamer de minister van VRO te verzoeken om samen met de minister van OCW het voortouw te nemen om de mogelijkheden van interdepartementale financiering van het programma Erfgoed Deal te verkennen om hiermee de positie van erfgoed voor een toekomstbestendig Nederland te versterken.

Tot slot: bovenstaande twee punten gaan over het benutten en inzetten van erfgoed en cultuurhistorische kennis bij de ruimtelijke ordening van Nederland. Echter, er komen ook aanzienlijke extra opgaven voor de bestaande bebouwing op ons af. Denk aan funderingsproblematiek⁴ door bodemdaling en toenemende weersextremen die het onderhoud en beheer van monumenten en gebouwd erfgoed zullen bemoeilijken. Vanuit het oogpunt van een goede ruimtelijke ordening vragen wij uw Kamer ook bij deze majeure opgaven in te zetten op een integrale beleidsaanpak.

Vanzelfsprekend staan wij u graag te woord om onze punten nader toe te lichten.

Namens het bestuur van de FIM,

Eefje van Duin

Voorzitter Federatie Instandhouding Monumenten (FIM)

⁴ <https://www.deltares.nl/nieuws/funderingsschade-nederland-kaart-nationale-aanpak>